

SOVELTAVA ETIIKKA ARKIMORAALIN VIVAHTTEIDEN SUOJANA

Lars Hertzberg käsittelee artikkelissaan "Voiko etiikkaa soveltaa?"¹ kiinnostavalla tavalla filosofien kykyjä ja mahdollisuutta osallistua mielekkääseen keskusteluun yksilöiden moraalista valinnoista. Hänen johtopäätöksensä ovat: (i) ajatus etiikasta, joka pyrkii ikään kuin älyllisenä ongelmanratkaisuna etsimään ja löytämään moraalisia totuuksia, on loogisesti virheellinen tai harhaa; (ii) soveltava etiikka mielletään yleensä tällaiseksi etsinnäksi; ja (iii) moraalisesti hedelmällisempää olisi tarkastella arkielämän ongelmia sellaisina kuin ne ovat, kaikkine vivahteineen.

Olen luultavasti samaa mieltä näiden johtopäätösten pätevytydestä. Mutta koska Hertzberg on maininnut minut "alan niimekkäimpien edustajien" joukossa, ja arvattavasti yhtenä kritiikin kohteista, selityksen sana on ehkä paikallaan.

Moraalisia totuuksia ei löydetä teorioista...

Nähdäkseni soveltavan etiikan oikea lähtökohta on, että moraalisia totuuksia ei voida löytää ja vangita mihinkään teoriaan, joka tuottaisi oikean ratkaisun mihin tahansa eettiseen ongelmaan. Kirjoitin aiheesta jokin aika sitten tähän lehteenkin², mutta nähtävästi liian epäselvästi. Monet moraalikysymykset ovat niin monimutkaisia, että niihin ei yksinkertaisesti ole kaikkien ihmisten mielestä pätevää ratkaisua. Eikä tämä välttämättä tarkoita, että toiset olisivat oikeassa ja toiset väärässä – ainakaan tällaiselle väitteelle ei löydy kaikkien hyväksyttävissä olevaa älyllistä ratkaisua. Moni filosofi on sortunut ajattelemaan, että etiikan kysymykset voidaan ratkaista siirtymällä järjen korkeammalle tasolle (jolla kaikki todella rationaaliset ihmiset ovat yhtä mieltä) ja arvioimalla moraalisia valintoja niiden ulkopuolelta. En tiedä, onko heidän ratkaisunsa loogisesti virheellinen tai harhainen, mutta ainakaan se ei tavoita kaikkia puolia kaikkien ihmisten yksilöllisesti tai kulttuurisesti koetusta moraalista.

...eikä niiden sovelluksista...

On hieman hämmentävää, että soveltava etiikka ilmeisesti mielletään jonkinlaiseksi moraalisten totuuksien etsinnäksi. Ainakin alkuvaiheissaan, 1970-luvulla, se oli useimmiten tosina ja oikeina pidettyjen moraalikäsitysten kritiikkiä.

Esimerkiksi lainsäätäjät Yhdysvalloissa pitivät aborttia vääränä valintana, koska sikiöillä on oikeus elämään. Näyttääkseen perustelun pitämättömäksi Judith Jarvis Thomson pyrki artikkelissaan "A defence of abortion"³ osoittamaan, että ihmisten ei tarvitse aina elättää muita ihmisiä, vaikka näillä olisikin kiistatta oikeus elämään. Esimerkkinä hän käytti tajutonta viulunsoittajaa, jonka musiikin rakastajien yhdistys on kiinnittänyt kaappaamaansa viattomaan ohikulkijaan. Mikäli viulisti irroitetaan ohikulkijasta, hän kuolee. Thomsonin (ja monen muun amerikkalaisen) intuitiot sanoivat, että ohikulkijalla on oikeus vapauteensa siitä huolimatta, että soittaja heittää henkensä. Näiden intuitioiden mukaisesti abortit sallittiin Yhdysvalloissa korkeimman oikeuden päätöksellä vuonna 1973.

En tiedä, yrittikö Thomson artikkelissaan löytää moraalista totuutta raskauden keskeyttämisestä. Jos yritti ja löysi, hänellä oli syytä katua tekojaan seuraavien vuosien aikana, sillä hänen argumenttinsa puolusti oikeutta aborttiin vain tietyissä tilanteissa – viulunsoittajan tapaus vertaantuu korkeintaan raiskauksen aiheuttamaan raskauteen. Arvelen kuitenkin, että hän koetti vain näyttää tietyn epäjohdonmukaisuuden lainsäätäjien ajattelussa: kun raskauden aiheuttama vapauden riisto koskee vain naisia, miesvaltainen oikeusjärjestelmä ei kohtele sitä niin pahana asiana kuin sellaisia oikeuden loukkauksia, jotka voivat kohdistua myös miehiin.

Jos tulkintani on oikea, Thomsonin artikkeli voidaan nähdä esimerkkinä vaihtoehtoisesta tavasta hahmottaa ristiriitainen tilanne. Se luo moraalisen narratiivin niiden käytettäväksi, jotka ovat hänen kanssaan samaa mieltä raskauden keskeytyksistä. Ilman sitä näillä ihmisillä ei olisi ollut muuta kuin tunteensa asetettavaksi abor-

tin kieltäjiä vastaan, joilla taas oli käytösään koko kristillisen etiikan tarusto. Mutta vaikka joku saattoi löytää Thomsonin kertomuksesta oikeutuksen eettisille käsityksilleen, nämä käsitykset olivat luultavammin peräisin lukijalta itseltään kuin teorioiden soveltamisesta.

...vaan arkielämästä vivahteineen

Hertzbergin ongelma Thomsonin suhteen näyttää olevan se, että kaikki raskaana olevat naiset eivät ajattele syntymättömiä lapsia tunkeiljoina, vapauden riistäjinä ja oikeuksien loukkaajina. Tämä on tietenkin totta, mutta arkielämään vivahteineen kuuluu sekin, että jotkut ajattelevat niin. Ellei Thomsonin ja muiden kriittisten ihmisten ääni olisi tullut Yhdysvalloissa kuululle, voimaan olisi jäänyt yhden rajoitetun ihmisryhmän näkemys, joka olisi lain varjolla pakottanut muutkin toimimaan itse oikeaksi kokemallaan tavalla.

Hertzbergin mukaan olisi myös filosofisesti arvokasta tarkastella ongelmia kaikessa monimutkaisuudessaan, tunkematta niitä jonkin teorian tai sen sovelluksen pakkopaitaan. Hän näyttää olevan sitä mieltä, että esimerkiksi kirjailijoiden kuvaamia valintoja voidaan käyttää valottamaan tätä monimutkaisuutta. Olen samaa mieltä, mutta haluaisin lisätä, että myös filosofien keksimillä kuvitteellisilla tapauksilla voi olla samanlaista selkiyttävää voimaa.

Esimerkkien käytössä on kuitenkin olta-
tava tarkkana. Ainakin itse uskon, että nii-

tä pitäisi käyttää vain vaihtoehtojen lisäämiseen tai väärin ”totuuksien” kumoamiseen. Kirjailija sen paremmin kuin filosofikaan ei käsittele kuin osaa arkielämän ongelmasta vivahteikkuudessaan.

On olemassa soveltavia eetikkoja, jotka kuvittelevat tietävänsä muita paremmin vastaukset moraalien monisyisiin kysymyksiin. On myös olemassa monen muun alan asiantuntijoita, joita vaivaa sama harhaluulo. Heidän pitäisi yleensä saada esittää mielipiteensä vapaasti, kunhan pidetään huolta, ettei kukaan heistä ryhdy lainsäätäjäksi muille asioissa, joista on monta erilaista ja eri tavalla perusteltua näkemystä. Soveltava etiikka voi parhaimmillaan kamppailla tällaista rajoittavaa suuntausta vastaan, ja antaa näin ihmisille tilaa tehdä itse omat moraaliset ratkaisunsa.

LÄHTEET

1. Lars Hertzberg, ”Voiko etiikkaa soveltaa?”. *niin & näin* 4/2000, s. 54–61.
2. Matti Häyry, ”Soveltava filosofinen etiikka Suomessa”. *niin & näin* 1/1999, s. 34–40.
3. Judith Jarvis Thomson, ”A defence of abortion”. *Philosophy & Public Affairs* 1 (1971), s. 47–66.

Matti Häyry